

MEVLÂNÂ HÂLİD-İ BAĞDÂDÎ

On sekizinci yüzyılın sonu ve on dokuzuncu yüzyılın başında Irak ve Şam'da yetişmiş büyük velîlerden. İnsanlara hak yolu göstererek hakîki saâdete, kurtuluşa kavuşturan ve Silsile-i aliyye adı verilen âlimler ve velîler zincirinin yirmi dokuzuncusudur. Asrının müceddidi idi.

Babasının ismi Ahmed'dir. İsmi Hâlid, lakabı Ziyâüddîn'dir. Bağdâdî nisbesiyle meşhûr

olmuştur. Babası hazret-i Osman'ın, annesi ise hazret-i Ali'nin soyundandır.

Bu sebeple

Osmânî diye de anılmaktadır. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî diye meşhûr olmuştur. 1778

(H.1192) senesinde Bağdât'ın kuzeyindeki Şehrezûr kasabasında doğdu.

1826 (H.1242)

senesinde Şam'da vefât etti. Kabri Şam'ın kuzeyinde, Kâsiyûn Dağı eteğindeki kabristanda

bulunan türbesindedir. Sevenleri tarafından ziyâret edilmektedir.

Küçük yaşta ilim tahsiline başlayan Hâlid-i Bağdâdî, keskin zekâsı, kuvvetli hâfızası, sağlam

irâdesi ve çalışkanlığı ile dikkati çaktı. Süleymâniye'de devrin meşhûr âlimlerinden

Muhammed bin Âdem-i Kürdî, Sâlih-i Kürdî, Abdürrahîm Berzencî ile kardeşi Abdülkerîm

Berzencî'den, Abdullah-ı Harpânî'den ve daha pekçok âlimden ilim öğrenip, icâzet aldı. Sarf,

nahiv, edebiyât, usûl, mantık, hikmet (fen), hey'et (astronomi), geometri, hesâb ilimleri ile

tefsîr, hadîs, fıkıh, kelâm, tasavvuf ilimlerini ve diğer ilimleri öğrendi.

Fîrûzâbâdî'nin

Kâmûs'unu ezberledi. Öğrendiği bütün ilimlerde din ve fen adamlarına hocalık yapacak

derecede üstün bir bilgiye sâhib oldu. Din ve fen ilimlerindeki üstünlüğü ve geniş bilgisi

sebebiyle zamânının bütün âlimleri ve velîlerinin takdirlerini kazandı. Hangi ilimden ve

hangi fenden ne sorulursa sorulsun derhal cevâbını verirdi. Zekâsı ve bilgisi karşısında akıllar

hayrete düşerdi.

Hocası Seyyid Abdülkerîm Berzencî 1788 (H.1203) senesinde tâundan vefât edince, onun

talebesi boş kalmasın diye ders vermeye başladı. Her taraftan âlimler dersine koştı. Her

müşkülü çözer her derde devâ olurdu. Dünyâyâ ehemmiyet vermez, gece gündüz ibâdet

ederdi. Böylece yirmi bir yaşındayken, ulemâyâ ve talebeye üstâd olup, yedi sene ders

okuttu. Sözü tesirli, avâm ve havâss arasında sözü delîl olan şerefli bir zâtı.

1805 senesinde hacca gitti. Yolda Şam âlimlerinden çok saygı gördü.

Tevâzûundan dolayı,

Allâme Muhammed Kuzberî'den hadîs rivâyeti; Mustafa Kürdî'den Kâdirî yolu

icâzeti aldı.

Bir müddet Şam'da kaldıktan sonra Hicaz'a gitmek için yola çıktı. Medîne-i münevvereye kavuştuğu zaman Peygamber efendimize aşk derecesindeki sevgisini anlatan **Kasîde-i**

Muhammediyye'yi Farsça olarak yazdı.

Medîne-i münevvereye geldiğinde, kâmil bir vefî bulup ona teslim olmak arzusundaydı. Bir

gün Yemenli fazîlet sâhibi bir zâta rastladı. Câhilin âlimden nasîhat istemesi gibi ondan

nasîhat istedi. O zât dedi ki: "Ey Hâlid Mekke-i mükerremeye gittiğin zaman edebe uymayan

birşey görürsen hemen reddetme." Mevlânâ Hâlid hazretleri Mekke-i mükerremede bir Cumâ

günü Kâbe-i şerîfe karşı **Delâil-i Hayrât**'ı okurken birinin, Kâbe'ye sırt çevirip kendine

bakdığını gördü. "Utanmadan Kâbe'ye arkasını çevirmiş. Edebi gözetmiyor!" diye

düşünürken, o kimse; "Mümine hürmet, Kâbe'ye hürmetten daha öncedir.

Bunun için yüzümü

sana çevirdim. Niçin beni kötülüyorsun. Medîne'deki zâtın nasîhatını unuttun mu?" dedi.

Mevlânâ Hâlid hazretleri bunun büyük velîlerden olduğunu anladı. Ondan af diledi ve; "Beni

talebeliğe kabûl et." diye yalvardı. O da; "Sen burada olgunlaşamazsın." dedikten sonra eli ile

Hindistan'ı göstererek; "Senin işin orada tamam olur." dedi ve gitti.

Bu gördüğü zatın hocası Abdullah-ı Dehlevî olduğu rivayet edilmektedir.

Mevlânâ Hâlid hazretleri, memleketi Süleymâniye'ye dönüp ders vermeye başladı. Fakat

gece-gündüz Hindistan'ı düşünüyordu. Bir gün bu düşünceler içindeyken, Hindistan'ın Dehli

şehrinde bulunan evliyânın en büyüklerinden Abdullah-ı Dehlevî'nin

talebelerinden Mirzâ

Abdürrahîm isimli bir zât çıkageldi. O talebe, Abdullah-ı Dehlevî; "Mevlânâ Hâlid'e

selâmımızı söyle bu tarafa gelsin!" buyurdu." dedi. Uzun zaman başbaşa görüştüler. Mevlânâ

Hâlid talebelerine ders vermeye gelmez oldu. Talebeler, Hindli'ye kızmaya başladı.

Bir süre sonra, 1809 senesinde ikisi birlikte İran ve Afganistan üzerinden Hind yolculuğuna

çıktılar. Umulmadık bir zamanda medreseyi ve talebeyi bırakıp bu ânî ayrılışına şehrin bütün

halk ve talebeleri çok üzüldüler. Yoldan çevirmek için çok ısrar ettiler ve yalvardılarsa da

fayda vermedi. Hindistan'ın karanlıklar ve tehlikeler içinde bulunduğunu söyleyip vaz

geçirmek istediler. Onlara; "Âb-ı hayât zulümâtta bulunur." şeklinde cevap veren Mevlânâ

Hâlid hazretleri, arkadaşı Mirzâ Abdürrahîm ile yaya olarak önce Tahran'a

geldiler. Burada meşhûr şii âlimi İsmâil Kâşî'yi, talebesinin önünde rezîl etti. Mevlânâ Hâlid, bâzı şii tefsîr kitaplarını okumuş, Kur'ân-ı kerîmin birçok âyet-i kerîmelerinin şii'ler tarafından değiştirilip, mânâlarının tahrif edildiğini görmüştü. Meselâ; Enfâl sûresi 70. âyetinde meâlen; "**Bedr gazasındaki esirleri salıverdiğin için Allahü teâlâ seni affeyledi.**" âyet-i kerîmesi Ebû Bekr-i Sıddîk radiyallahü anh hakkındadır, şeklinde tefsîr ediyorlardı. Mevlânâ Hâlid, İsmâil Kâşî'ye; "Peygamberler günah işler mi?" dedi. Kâşî; "Bütün peygamberler mâsûmdur, günah işlemezler." dedi. Mevlânâ Hâlid; "Peki, Kur'ân-ı kerîmin; "**Bedr gazasındaki esirleri salıverdiğin için Allahü teâlâ seni affeyledi.**" meâlindeki âyet-i kerîmede; "Af" söylendiğine göre, günah işlemiş mânâsına gelmiyor mu? Hâlbuki peygamberlerden günah olan bir iş meydana gelmemiştir." deyince, Kâşî; "Bu âyet-i kerîme Ebû Bekr'i azarlamaktadır, onun hakkındadır, Peygamberimizin hakkında değildir." dedi. O zaman Mevlânâ Hâlid hazretleri; "O hâlde, Allahü teâlâ Ebû Bekr'i affettim buyuruyor da siz niçin affetmiyorsunuz?" dedi. Kâşî cevap veremeyip, mahcûp ve rezîl oldu. Mevlânâ Hâlid, Tahran'dan; Bistâm, Harkan, Semnân ve Nişâbur'a geçti. Geçtiği yerlerdeki evliyâyı, şii'leriyle medheyledi. Âriflerin kutbu Bâyezîd-i Bistâmî'nin kabrini ziyâret ettiği zaman meşhûr bir kasîde söyledi. Sonra Tûs (Meşhed) şehrine gitti. Orada, on iki imâmın dokuzuncusu Mûsâ Kâzım'ın oğlu İmâm Ali Rızâ'nın türbesini ziyâretinde de, çok güzel bir kasîde okuyarak onu medheyledi. Mevlânâ Hâlid, Ahmed Nâmîkî Câmî'nin kabrini ziyâret etti. Onu da Fârisî bir kasîdeyle medheyledi. Buradan Afganistan'a geçti. Hirat'a uğradı. Hirat'ın bütün âlimleri, fazîlet sâhipleri, ziyâretine geldiler. Gelenler arasında Abdullah-i Hiratî (Hirevî) de vardı. Bu zât sonradan Mevlânâ Hâlid hazretlerinin talebesi oldu. Her şehirden ayrılırken; âlimler, vâli ve kumandanlar ve halk ona âşık olup, saatlerce yola uğurladılar. Kandehâr, Kâbil, Peşâver âlimlerinin suâllerine verdiği cevaplarla hepsini hayran bıraktı. Peşâver'de çok hürmet ve tâzimle karşılandı. Âlimler onun üstünlüğünü tasdik ve ikrâr ettiler. Sonra Lâhor şehrinin bir kasabasında kâmil bir velî olan Allâme Mevlânâ Senâullah Dehlevî'yi (rahmetullahi aleyh) ziyâret etti. Mevlânâ Senâullah Dehlevî, Mazhar-ı Cân-ı Cânân'ın en üstün

talebelerindendi.
Mevlânâ Hâlid; burada başından geçenleri şöyle anlatır: Bu kasabada bir gece kaldım.
Rüyâda, Şâh Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin, yanağımdan tutup beni kuvvetle kendine çektiğini gördüm. Sabahleyin Mevlânâ Senâullah'ın huzûruna gittiğim zaman, daha rüyâmı anlatmadan; "Kardeşimiz ve seyyidimiz Abdullah-ı Dehlevî'nin huzur ve hizmetlerini cânâ minnet bilmeli, huzur ve hizmetinde bulunmayı, sana vâd olunan nîmetlere kavuşmaya sebep bilmelisin." dedi. Daha sonra o kasabadan ayrıldım. Hindistan'ın başşehri olan Dehli ismi ile meşhûr Cihânâbâd'a geldim.
Aylarca süren uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra tam bir senede Dehli'ye (Cihanâbâd) ulaşan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri Dehli'ye vardığında, Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin bulunduğu şehre gelmenin sevinci ile, seferdeyken yanında bulunan şeylerin hepsini, fakirlere dağıttı. Sonra Hindistan'ın en büyük velîsi ve büyük İslâm âlimi, Şâh Abdullah-ı Dehlevî'nin huzûruna kavuştu.
Abdullah-ı Dehlevî, onu talebeliğe kabûl etti. Ona nefsinin terbiyesi için dergâhı temizleme vazifesini verdi. Mevlânâ Hâlid, bu kadar ilimde âlim olmasına rağmen, hiç îtirâz etmedi. Bir gün yerleri temizleme işi nefsine zor geldi. Derhal nefsine; "Eğer mübârek hocamın verdiği bu şerefli vazifeden kaçarsan yerleri süpürge ile değil, bu sakalınla süpürtürüm." diyerek hitâb etti. Artık bundan sonra hatırına böyle hiçbir düşünce gelmedi. Bir gün yine böyle su taşırken, hocası Abdullah-ı Dehlevî hazretleri ile karşılaştı. Abdullah-ı Dehlevî, onun mübârek omuzları üzerinden Arş'a doğru muazzam bir nûrun yükseldiğini ve meleklerin ona gıpta ve hayranlıkla baktıklarına şâhid oldu. Abdullah-ı Dehlevî, Mevlânâ'nın tasavvufta pek yüksek derecelere eriştiğini, kemâle gelip olgunlaştığını görünce, bu vazifeden alıp, devamlı huzûrunda bulunmasını emretti. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri, orada da hocasına canla başla hizmet ederek, büyük mücâhede ve çetin riyâzetler çekti. Abdullah-ı Dehlevî'nin huzûrunda beş ay çalışıp sohbetleri ve nazarlarıyla büyük velîlerden olmak saâdetine erişti.
Huzur ve müşâhede makâmına kavuştu. Vilayet-i kübrâ hâsıl oldu. Müceddidiyye, Kâdiriyye, Sühreverdiyye, Kübreviyye ve Çeştiyye yolunda kemâle geldi. Abdullah-ı Dehlevî'nin

kalbindeki bütün esrâr ve mânevî üstünlüklere kavuştu.
Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri, feyz ve kemâl bulunca, Abdullah-ı Dehlevî hazretleri;
"Ey Hâlid, şimdi memleketine ve Bağdât'a git! Oradaki Hak âşıklarını, sevdiklerine, yâni Allahü teâlâyâ kavuştur." buyurunca, Mevlânâ Hâlid hazretleri; "Ey benim sebeb-i devletim, yüksek sığınağım, efendim! Orada Hayderî ve Berzencî seyyidleri çoktur. İnsanlara doğru yolu anlatmakla nasıl meşgûl olurum. Çünkü, onlar şöhret ve îtibâr sâhibi ve âlimlerin sığınağı durumundadırlar. Böyle bir işe kalkışsam, diğer insanlar bile beni men ederler." diye arz etti. "Sen, memleketine git. İrşâd ile meşgûl ol. Bütün seyyidler, senin ayağının toprağına yüz sürerler ve şerefli zâtına hizmetçi olurlar. Oranın vâlileri, emînleri, âlimleri, fazîlet sâhipleri, mübârek ayağını öperler. Şimdi ne istersen vereyim, iste yâ Hâlid!" buyurdu. "Din için dünyâlık isterim!" dedi. "Git, her istediğini verdim!" deyip; "Yolun üzerinde, filân yerde, evliyânın büyüklerinden, iki seneden beri yemez, içmez, konuşmaz, Hakk'a gönlünü vermiş, ölü gibi hareketsiz durup, Hakk'ın sevgisine dalmış şerefli bir zât var. Ona selâmımı söyle, hayırlı duâsını al ve şerefli elini öp!" buyurdu. Sonra bütün talebe ve sevdikleriyle, dört millik mesâfeye kadar Mevlânâ Hâlid'i uğurladı. Sonra; "Hâlid bürd", yâni "Hâlid herşeyi aldı götürdü." buyurdu.
Mevlânâ Hâlid, o velînin olduğu beldeye gelince, yerini sordu. Uzaktan gösterdiler.
Bulduğu yere doğru yürüyünce, velînin heybetinden Mevlânâ Hâlid'i (rahmetullahi aleyh) bir korku ve dehşet kaplayıp, gidemedi, olduğu yerde kaldı. Hemen Şâh-ı Dehlevî hazretlerini hatırladı. Korkusu gitti. O zâtın yanına gidip, hocasının selâmını bildirdi. O da başını murâkabeden kaldırıp; "Aleyke ve aleyhisselâm." buyurdu. Sonra; "Ey Hâlid, senin fütûhâtın ve irşâdının yayılma yeri Bağdât'tır." deyip, tekrar murâkabeye daldı.
Mevlânâ Hâlid hazretleri, o zâtın, nisbet-i Muhammedî denizine gömülmesine, feyz nûrları içinde bir an cemâl-i Haktan ve O'nu murâkabeden ayrılmamasına hayran kalarak oradan ayrıldı.
Mevlânâ Hâlid Şîrâz'a, oradan İsfehan'a sonra Hemedan'a gitti. Hangi şehre teşrif etse, Allahü teâlânın emirlerini ve yasaklarını hatırlatması güzel âdetlerindendi. Bu şehirlerdeki vâz ve nasihatlerini duyan îtikâdı bozuk kimseler ona kötülük yapmak

istedilerse de, Allahü
teâlânın koruması ve Mevlânâ Hâlid'in heybeti sebebiyle korkup bir şey
yapamadılar. Sonra
Senendec'e, oradan da 1811 (H. 1226) senesinde vatanları olan
Süleymâniye'ye gittiler.
Bütün âlimler, fazîlet sâhipleri, talebe, şehrin ileri gelenleri ve halk sevinç ve
neşe ile onu
karşılamağa çıktı. Süleymâniye'de bir bayram havası yaşandı. Bir müddet
burada kaldıktan
sonra Bağdat'a gitti. Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin dergâhına
yerleşip beş ay
kadar insanlara İslâmiyetin emir ve yasaklarını anlattı. Tekrar Süleymâniye'ye
dönerek ilim
öğretmeye ve talebe yetiştirmeye devam etti.
Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri 1813 senesinde Süleymâniye'den tekrar
ayrılıp Bağdat'a
gitti. İkinci defâ Bağdat'a teşriflerinde, çok kimseler kendisine talebe oldu.
İrşâd nûrları, gün
gibi her tarafı aydınlattı. Bağdat'ta en önce kendisine talebe olan, Bağdat
müftüsü Seyyid
Abdullah Hayderî Efendi idi. Bu Müftî, Vâli Saîd Paşanın yardımıyla, İhsâiyye,
İsfahâniyye
Medresesini tâmir ettirip, Mevlânâ Hâlid'e arz etti. Mevlânâ Hâlid hazretleri
oraya yerleşip
ilim ve edeb neşretmeye başladı.
Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri, insanlara İslâmiyetin emir ve yasaklarını
anlatıp, dünyâ
ve âhirette kurtuluşa ermeleri için çalışmaya başladığı günlerde, Bağdat Vâlisi
Saîd Paşa,
ziyâretlerine geldi. Birçok âlimin sessiz, başları önüne eğik, hizmetçiler gibi
edeple
huzûrunda oturmuş olduklarını gördü. Mevlânâ Hâlid hazretlerinin heybetini
görünce, diz
çöküp titremeye başladı. Mevlânâ Hâlid'in celâl hâli gidince, Saîd Paşanın
titremesi geçti ve
duâ istedi. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri ona duâ edip; "Kıyâmette,
herkes kendi
nefsinden suâl olunur. Sen ise nefsinden, yâni kendinden ve emrin altında
olanların
hepsinden suâl olunursun. Hak teâlâdan kork! Çünkü, senin için önünde öyle
bir gün vardır
ki, o günün korku ve dehşetinden evlâdına süt veren analar, evlâdını
unuturlar. Hâmile
olanlar, korkudan vakitsiz doğururlar. İnsanları sarhoş görürsün. Onlar sarhoş
değil, ancak
Allahü teâlânın azâbı çok şiddetlidir." deyip, nasîhat buyurunca, Saîd Paşa
yine titremeye
başladı ve yüksek sesle ağladı.
Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri bir müddet Bağdat'ta kalıp İslâmiyeti
anlattıktan ve
talebe yetiştirdikten sonra memleketi olan Süleymâniye'ye döndü. Orada

kendisi için bir
dergâh inşâ edildi. Bu dergâhta insanlara vâz ve nasîhat edip talebe yetiştirdi. Süleymâniye'deyken, Berzencîler'den silâhlı iki yüz kişi, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî
hazretlerinin öldürülmesine karar verdiler. Cumâ günü, silâhlı olarak mescidin dış kapısında
beklemeye başladılar. Cumâ namazı kılındıktan sonra, bütün halk câmiden dışarı çıktı.
Hâlid-i Bağdâdî hazretleri, her zaman câmiden en son çıkardı. Dışarı çıkanlar bu silâhlı
kişilerin Mevlânâ Hâlid hazretlerine kötülük yapmak niyetinde olduklarını anladılar.
Mevlânâ Hâlid hazretleri, mescidin kapısından çıkıp, bu silâhlı ve kötü niyetli kimselere
heybetli bir nazarla bakınca kalblerinde müthiş bir korku hâsıl oldu. Öldürmek için
gelenlerden bâzısı nâra atarak kaçıştı, bâzıları da yüzüstü düşerek perişân oldu. Bundan
sonra, Mevlânâ Hâlid hazretleri ile bütün talebeleri, hiçbir şey olmamış gibi, Cennet misâli
olan hânekâha gittiler. Kaçan bu düşmanların çoğu; "Mevlânâ câmiden çıkınca, onun
omuzlarında heybetli bir arslanın ağzını açmış, üzerimize atlamak üzere olduğunu gördük. O
anda aklımız başımızdan gitti, kaçacak yer bulamadık." dediler.
Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri Bağdât'ta ilimle ve insanlara İslâmiyeti anlatmakla
meşgûl olduğu sırada, onu hased eden inkarcılardan birisi Bağdât Vâlisi Saîd Paşaya bir
mektup yazarak Mevlânâ Hâlid hazretlerini şikâyet etti. Mektup yalan ve iftirâlarla doluydu.
Hattâ Mevlânâ Hâlid hazretleri küfürle ithâm ediliyordu. Mektûbu okuyan vâli, sinirlenerek
mektubu yere çarptı ve; "Sübhânallah! Eğer hazret-i Şeyh Hâlid de müslüman değilse,
müslüman kimdir? Bu mektubu yazan ya delidir veya Allahü teâlâ onun basîret gözünü kör
etmiştir. Bunun sebebi de o kimsedeki aşırı hasedir. Allah'a sığınırız, Allah'a sığınırız."
dedi.
Bağdât'taki âlimlere bu mektuba bir reddiye yazılmasını emretti. Halle Müftüsü Muhammed
Efendi bu mektuba bir reddiye yazarak bozuk fikirlerini çürüttü. Bu mektubu Bağdât âlimleri
de tasdik ettiler. Daha sonra hatâ ettiğini anlayan iftirâcı iddiâlarından vazgeçip Mevlânâ
Hâlid hazretlerinden özür diledi ve affedildi.
Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri karşılaştığı güçlükleri hocası Abdullah-ı Dehlevî'ye bir
mektupla arz edince, hocası ona yazdığı mektupta şunları buyuruyordu:
"Mektubuma Rahman veRahîm olan Allahü teâlânın şerefli ismiyle

başlıyorum. Allahü
teâlânın sevgili kulu mübârek Mevlânâ Hâlid! Esselâmü aleyküm ve
rahmetullahi ve
berekâtühü. Tepeden tırnağa kadar kusurlu olan bu fakîre, her an ziyâdesi ile
gelmekte olan
Allahü teâlânın nimetlerine şükür ve hamd etmek yazıya ve söze sığmaz.
Siz, istifâde etmek isteyenlere yardımcı olunuz. Onlar da emredilen zikir ve
diğer vazifeleri
yerine getirip, saâdetlerini bunlardan bilsinler. Büyüklerin yolunu inkâr
edenlerle
görüşmesinler. "Hocana kötülük edenle iyi olursan, köpek senden daha
iyidir." sözü
meşhûrdur. İmâm-ı Rabbânî hazretlerine îtirâz edenlerden uzak olunuz.
Âlimler ve ârifler
söylemişler ve yazmışlardır ki: "İmâm-ı Rabbânî hazretlerini sevenler, mümin
ve
müttekîlerdir. Ona buğz edenler münâfık ve şakîlerdir." İslâm memleketleri
hazret-i
Müceddîd'in feyzleriyle doldu. Ve bütün müslümanlara, hazret-i Müceddîd'in
nîmetlerine
şükür ve hamd etmek vâcib oldu.
O memleketin âlimleri, şerîfleri ve âmirleri mübârek varlığını nîmet bilip
sizden istifâde
edeler. Size tâzim ve hürmette kusur etmeyeler, muhâliflerinize, size sû-i kasd
edenlere ve
sizi çekemeyenlere mâni olalar. Bu fakîr, bunları nasîhat yollu yazdım.
Resûlullah sallallahü
aleyhi ve sellem; "**Din nasîhattir.**" buyurdu.
Allahü teâlâ, sizi, Şâh-ı Nakşibend'in, Müceddîd-i elf-i sâni'nin ve kalbimin
kıblesi Mirzâ
Sâhib'in halîfesi etmiştir. Hiç kimse sizin yerinizi alamaz. Sizin eliniz, benim
elimdir ve sizi
görmek, beni görmektir. O uzak yerden buraya gelmeye kalkmayın. İhtiyâç
yüzünü bu tarafa
çevirmek ve kalb ile hatırlamak yetiştir. Allahü teâlâ kendi rızâsına ve Habîbine
uymaya
muvaaffak eylesin! Âmîn."
Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretlerine düşman olan ve karşı çıkanlardan
pekçoğu onun güzel
ahlâkı ve kerâmetleri karşısında insafa gelip büyüklüğünü kabûl ettilerse de
bâzıları aynı
hased ve muhâlefetlerine devâm ettiler.
Âlim ve fazîlet sâhibi olan Şeyh Ali Süveydî, büyük muhaddislerden (hadîs
âlimi) idi.
Hadîs-i şerîf senedlerinde kuvvetli bilgisi vardı. İmtihân etmek maksadıyla,
Mevlânâ Hâlid
hazretlerine geldi. Müsâfaha esnâsında bir hadîs-i şerîf okudu. Mevlânâ
hazretleri de bir
hadîs-i şerîf okuyup oturdular. Aynı zât, **Kütüb-i Sitte**'de yazılı hadîslerden üç
hadîsi
senedleri ile, imtihan yollu okudu. Mevlânâ hazretleri de, bu hadîslerin asıl

senedlerini sahîh olarak okuyunca, hemen Mevlânâ Hâlid hazretlerinin ellerine kapanıp, kalbine gelen imtihan düşüncesinden tövbe ederek af diledi. Sonradan ilim meclislerinde; "Mevlânâ en büyük velîlerden olup, zâhir ve bâtın ilimlerinde sonsuz bir deniz, biz ise bir damlayız." derdi. Mevlânâ Hâlid hazretleri, bir gün yolda yürürken bir hıristiyana nazar ve iltifât etti. Hıristiyan, feryâd edip cezbeye kapıldı ve ağlayarak Mevlânâ'nın arkasından yürüdü. Hânekâha girdi. Müslüman oldu. Saâdete kavuşanlara katıldı. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri bir müddet Allahü telânın emir ve yasaklarını anlattıktan ve talebe yetiştirdikten sonra Süleymaniye'den âile fertlerini ve talebelerinden bir kısmını da berâberine alarak yerleşmek üzere Şam'a gitti. Şam ahâlisi, âlimleri ve idârecileri ona saygı ve iltifât gösterdiler. Şam Vâlisi Abdurrahmân Paşanın oğlu Mahmûd Paşa Mevlânâ Hâlid hazretlerinin üstünlüğünü anladı. Uzaktan yakından pekçok kimsenin onun sohbetiyle ve ilim meclisleriyle şereflenmek üzere geldiklerini görerek ona bir mescid ve bir dergâh yaptırdı. Kendisinin ve talebelerinin geçimlerini sağlayabilecek maddî yardımlarda bulundu. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri sohbetleriyle insanların dünyâda ve âhirette kurtuluşa ermeleri için gayret etti. Pekçok âlim ve fazîlet sâhibi kimse onun sohbetlerinde bulundu. Şeyh İsmâil Şirvânî, Şeyh AhmedEğribozî ve başka zâtlar bunlardandır. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri Şam'da bulunduğu sırada Abdülvehhâb es-Sûsî'yi İslâmiyeti anlatmak ve Nakşibendiyye yolunun esaslarını tanıtmak üzere vazîfelendirip gönderdi. Abdülvehhâb es-Sûsî İstanbul'a gidince, kendisini şeyhülislâma kabûl ettirdi. Âlimlerden bir grub büyük vezirler ona bağlandılar. Abdülvehhâb es-Sûsî devlet adamları ve ulemâ ile düşüp kalkması sebebiyle ucb ile kendini beğendi ve kibire kapıldı. Zenginliğe ve dünyâ malına meyletmesi sebebiyle İslâmiyete uygun olmayan hareketler yapmaya başladı. Bu durumu keşif yoluyla anlayan ve habercileri vâsıtasıyla bilgi alan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri mektup yazarak Abdülvehhâb es-Sûsî'yi Şam'a çağırıp tövbe etmesini istedi ve yerine başkasını vazîfelendirip gönderdi. Abdülvehhâb es-Sûsî zâhiren Mevlânâ Hâlid hazretlerine itâat ediyor göründüyse de, gizlice hîleli yollara başvurdu. Fakat Allahü

teâlâ Mevlânâ Hâlid hazretlerine onun başvurduğu hîleli yolları bildirdi.
Mevlânâ Hâlid
efendimiz üç kere mektup yazarak işin hakîkatini İstanbul'daki talebelerine ve
sevenlerine
bildirdi ve onun tasavvuf yolundan tard edildiğini, sözlerinin dinlenmemesi
gerektiğini haber
verdi. Bu mektuplardan birinde buyurdu ki: "...Size mâlûm olsun ki,
Abdülvehhâb tarîkat ve
şerîat esaslarından pekçok şeyi bozdu. Bu yolda bulunma şerefini de dünyâ
leşini almaya
vesîle etti, îtibâr vesîlesi kıldı. İstanbul'da maddî çıkarlara yol açtı. Allah orayı
belâdan
korusun. Gerek İstanbul'da, gerekse Irak'ta insanların inkârına sebep oldu.
Onun davranışları
insanlar arasında vehimlere ve vesveselere yol açtı.
Sizin ona çok tâzim edip saygı göstermeniz onun için gurur sebebi oldu. Kendi
üzerindeki
terbiye haklarını inkâr yoluna gitti. Ondan son derece ters davranışlar ortaya
çıktı. İşte
anlatılan sebeplerden dolayı ilâhî irâde onun tarîkat yolundan kovulması
yolunda tecellî etti.
Bâzı sırlarından dolayı, onlar basîret sâhibi olanlara gizli bir şey değildir.
Bu mektup size ulaştıktan sonra onunla muhatap olmayın. Bunun tersine
davranırsanız bu
silsile büyüklerinin sizinle olan bağları kopar. Kezâ bu fakirle de bir bağlantınız
kalmaz.
Sevgi hakkını gözeterek bu mektubu yazdım. Size bir zarar gelmemesi için
oradaki ihlâs
sâhibi kardeşlerimiz ve sevenlerimiz de bu mektubun muhâtabıdır."
Tasavvuf yolundan tard olunan Abdülvehhâb es-Sûsî yaptıklarına pişman
olup bir gün
Mevlânâ Hâlid hazretlerinin talebelerinden olan Şeyh Yahyâ hazretlerine
gelerek elini öptü
ve affedilmesi için vâsîta olmasını istedi. Şeyh Yahyâ, Mevlânâ Hâlid-i
Bağdâdî'nin
huzûruna geldi ve Abdülvehhâb'ın affını diledi. Mevlânâ Hâlid hazretleri
buyurdular ki: "Bu
iş benim elimde olsa affederdim. Fakat Nakşibendiyye silsilesinin sâdâtı
(efendileri) onu
tarîkat kapısından kovmuşlardır. Şâyet Abdülvehhâb sakalını traş eder,
yüzünü siyaha
boyayıp bir merkebe ters bir şekilde biner, sokaklarda gezer, kendini teşhir
ederse, o zaman
belki şeyhlerin rûhâniyeti onu affeder." Bunun üzerine Şeyh Yahyâ; "Üstâdım!
Abdülvehhâb
nefsine böyle bir iş yükleyemez. İzin veriniz de onun yerine bu işi ben
yapayım,
Abdülvehhâb affolunsun. Ben kendimi müslümanların hayrı için fedâ ederim."
dedi. Onun bu
sözlerini dinleyen Mevlânâ Hâlid hazretleri ağlayarak Şeyh Yahyâ ile
kucaklaştı. Şeyh

Yahyâ dönüp Abdülvehhâb'ın yanına gitti ve dedi ki: "Sen kendinden başka kimseyi kınama, ancak ve sâdece kendini kınayabilirsin." Zâten kötü niyetliliği kendine huy edinmiş olan

Abdülvehhâb es-Sûsî, Medîne-i münevvereye giderek Mevlânâ Hâlid hazretlerinin aleyhinde

küfre vardırarak iftirâlar ve sözler sarf etti.

Şam fetvâ emîni İbn-i Âbidin hazretleri Mevlânâ Hâlid hazretlerinin sevdiklerindendi.

Mevlânâ Hâlid efendimize iftirâ eden azgınlara ve onlara inananlara bir reddiye risâlesi yazı.

Bu risâleye de **Sell-ül-Hüsâmü'l-Hindî li-Nusreti Mevlânâ Şeyh Hâlid Nakşibendî** ismini verdi.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri Şam'da bulunduğu sırada, onun büyüklüğünü

çekemeyenler, Osmanlı Pâdişâhı Sultan İkinci Mahmûd'a; "Asker ve silâh topluyor, güçlenip

devletinize baş kaldırmak istiyor. Ülkeni ondan koruyasın." diye şikâyetle bulundular. Sultan

İkinci Mahmûd Han hemen büyük âlim Şeyhülislâm Mekkîzâde Mustafa Âsım Efendiyi

huzûruna çağırdı. Durumu kendisiyle görüştü. Mustafa Âsım Efendi; "Ey müminlerin emîri!

Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmin Hucûrat sûresi 6. âyetinde meâlen; "**Size fâsığın biri haber**

getirirse onu iyice araştırın." buyuruyor. Görüşüm odur ki, onun hâlini araştırıp açığa

çıkartabilecek güvenilir iki kişiyi bulup yollayınız. Hiç sezdirmeden gitsinler, araştırmalarını

yapıp dönsünler."

Bunun üzerine Sultan Mahmûd Han iki kimseye derviş elbisesi giydirip araştırmak için

Şam'a gönderdi. Derviş kıyâfetiyle giden kimseler gizlice araştırmaya başladılar. Allahü teâlâ

bu kimselerin gelişini Mevlânâ Hâlid hazretlerine mânevî olarak bildirdi.

Kalbine, kendisine

gelen iki misâfire ikrâmda bulunması ilhâm olundu. Derviş kıyâfetindeki bu kimseleri

bulduran Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri onları yemeğe dâvet etti. Yemek hazırlanıncaya

kadar da kendi durumunu açıkladı. Kendi evini oda oda onlara gezdirdi. Bu odalarda ev

eşyâsı dışında hiçbir şey bulamadılar.

Bu hâlin Mevlânâ Hâlid hazretlerinin kerâmeti olduğunu anlayan o kimseler, saygı ve

hürmetle ayaklarına kapandılar. Artık gizleyecek bir şey yoktu. Olan her şeyi açıkladılar. Ona

talebe olup tasavvuf yoluna girdiler. Huzûrunda kalıp İstanbul'a dönmek istemediler. Fakat

Mevlânâ Hâlid hazretleri; "Olmaz. En uygunu İstanbul'a dönmenizdir. Hazret-i

Sultana

durumu anlatırsınız. Verilen görevi tam yerine getirmiş olursunuz. Ancak bundan sonra isteyen buraya döner, isteyen de orada kalır. Bundan sonrası için artık bir günâh yoktur." buyurdu.

Vazîfeli iki kişi Sultan İkinci Mahmûd Hana dönüp şikâyetlerin asılsız olduğunu bildirdiler.

Sultan da aldığı bu haber üzerine Allahü teâlâyâ hamd etti. Şeyhülislâma da bu teklifinden

dolayı teşekkür etti. İki kişiden birini Mevlânâ Hâlid hazretlerinin hizmetine yolladı. O kimse

Şam'a gidip senelerce Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin hizmetinde bulundu ve orada vefât edip

türbesinin yanına defnedildi.

Sonra Sultan Mahmûd Hanın saray nâzırlarından Mevlevî Hâlet Efendi, Mevlânâ Hâlid'in

şöhret ve îtibârını çekemeyerek, kendisini halîfeye çekiştirdi. "On binlerle adamı vardır.

Devlet ve saltanat için tehlikelidir. Ortadan kaldırılması lâzımdır." dedi. Sultan Mahmûd

Han; "Din adamlarından devlete zarar gelmez." diyerek sözüne kıymet vermedi. Mevlânâ

Hâlid hazretleri bunu işitince, hayır ve selâmetle duâ etti ve; "Hâlet Efendinin işi Pîri

Celâleddîn-i Rûmî hazretlerine havâle olundu. Onu huzûruna çekip cezâsını verecektir."

buyurdu. Az zaman sonra Sultan Mahmûd Han Mora İsyânına sebep olduğu için onu

Konya'ya sürdü. Orada îdâm olundu.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri bir ara üçüncü defâ Bağdât'a gelerek İhsâiye

Medresesinde yerleşti. İnsanlara İslâmiyeti anlatmaya ve ilim öğretip talebe yetiştirmeye

devâm etti. Peygamber efendimizin (sallallahü aleyhi ve sellem) sünnet-i seniyyesini yayıp,

sonradan ortaya çıkan bid'atları kaldırdı. İlim, fazîlet ve güzel ahlâkta olgunluğun zirvesine

yükselen Mevlânâ Hâlid hazretlerinin üstünlüğünü dost düşman herkes kabûl etti. Bağdât'ın

âlimleri, ileri gelenleri, vezirleri ve vâlileri önünde boyun eğdikleri gibi, diğer İslâm

ülkelerindeki insanlar da onun üstünlüğünü işitip Bağdât'a koştular. Uzaktan yakından onun

sohbetlerine ve ilim meclislerine gelenler, zâhirî ve bâtinî üstünlüklere kavuşarak

memleketlerine döndüler veya İslâm memleketlerinin çeşitli yerlerine giderek İslâmiyeti

anlattılar.

Çok sevdiği talebelerinden ve halîfelerinden olan Seyyid Tâhâ-yı Hakkârî'ye yazdığı

mektûbunda buyurdu ki:

"Allahü teâlâ, kalbimin özlediği, rûhumun gözlediği Seyyid Tâhâ'yı, fena ve bekâ mertebelerine kavuşmakla şereflendirsin. Allâmenin (yâni Seyyid Tâhâ hazretlerinin) bu fakîre yazdığı mektup geldi. İslâmiyetin yayılmasına çalıştığınız ve Kur'ân-ı kerîmin hatmi hakkında yazıyorsunuz. Çok memnun olduk. İhlâs şartı ile Allahü teâlâyâ ne kadar ibâdet ederler, Resûlullah efendimizin sünnetine ne kadar uyarlarsa, sizin vâsitanızla olduğu için,

her birinin sevâbı kadar sizin de amel defterinize yazılacaktır. Resûlullah'ın;

"Bir kimse

İslâm'da sünnet-i hasene yaparsa, bunun sevâbına ve bunu yapanların sevaplarına

kavuşur. Bir kimse İslâm'da bir sünnet-i seyvie çığırı açarsa, bunun günâhı ve bunu

yapanların günahları kendisine verilir." hadîs-i şerîfi bu sözümüze şâhiddir.

Vesselâmü

aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühû."

Talebelerine ve sevenlerine nasîhat ederek buyurdu ki:

Sizlere vasiyetim, size İslâmiyeti anlatan hocaya îtirâzı terk, Resûlullah'ın dînine ittibâ ve

kendini aradan çekip, yok etmeyi bu yolun esâsı biliniz. Bu üçü olmadan bu yolda ilerleme

olmaz.

Bu yolun büyükleri kendilerine bağlı olanlardan gâfil değildir. Onlara kimse kafa tutamaz.

Onlara kafa tutanın işi de, başı da, saâdeti de gider.

Hanım, çocuklar, mal ve mülk, Allahü teâlânın emânetleridir.

Emânetlerini istediği

zaman alır.

Nefs-i emmâreden kurtulmanın alâmeti, insanların övmesi ile ayıplamasını, eşit görmektir.

İnsanların rağbetine sevinip, aramamalarına, etrâfınızda dolaşmamalarına üzölmek, basitlik,

büyük akılsızlık ve anlayışsızlıktır.

En mühim vasiyetim şudur ki: Ölümü, âhîret hallerini ve nîmetlerin hakîki sâhibini

unutmayınız. Elden geldiği kadar peygamberlerin efendisinin (sallallahü aleyhi ve sellem)

sünnetine uymada ileri gitmeye çalışınız. Günde bin kere duyulmayacak kadar alçak sesle,

Kelime-i tehlîl (Kelime-i tevhid) söyleyiniz. Hem kalbe yönelerek, hem de mânâsını

düşünerek olsun. Böylece kalpte, hakîkî matlûbdan başka bir şey kalmasın.

Zîrâ büyüklerin

yolunda asıl maksad mâbûddur.

İhlâs ne kadar çok olursa, evliyanın yardımı o kadar ziyâde olur.

Evliyânın kalbleri, ilâhî nûrların çıkıp geldiği kaynaklardır. Onların hoşnut olduğundan, Hak

teâlâ da hoşnuttur. Onların kalblerinde yer eden, büyük devlete kavuşmuştur. Bizim yolumuz, İslâm dînine ittibâ (uyma) yoludur. Herkes elinden geldiği kadar buna çalışmalıdır.

Allah adamlarının iğnesini (dokunaklı sözlerini) ilâç gibi bilmelidir. Çünkü bu tâifenin celâli, cemâl ile karışıktır. Yâni kızmalarında da merhamet vardır. Bütün gayretle, sünnetin yayılmasına ve bid'atlerin yok edilmesine çalışmalı, müslümanların, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri doğru îtikâd üzere olmalarına uğraşmalıdır. Bu işle uğraşmadan yapılan zühd ve ibâdeti, kör, kötürüm ve ihtiyarlar da yapar. Namazın şart ve rükünlerini, sünnet ve edeblerini anlatan kitapları insanlara okuyup, tavsiye etmeniz büyük devlettir.

İnsanlardan gelen sıkıntılara katlanmak, Allahü teâlânın beğendiği, Resûlullah'ın sevdiği ve büyük evliyânın özendiği bir ahlâktır.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretlerinin gösterdiği pekçok kerametleri onun evliyâlıktaki yüksek derecesini göstermektedir. Bağdat'tayken Hâcî Mahmûd Efendi isminde, servet sâhibi, kendisine bağlı bir talebesi vardı. Bu zât, Mevlâna Hâlid'in şerefli hânekâhlarına ve diğer yerlere kendi eliyle yüz bin kuruş harcıyıp borçlanmıştı. Bir gün Mevlânâ Hâlid'in huzurlarına gidip; "Efendim, borcumun çokluğundan dışarı çıkmaya yüzüm kalmadı." deyince, Mevlânâ Hâlid hazretleri buyurdular ki: "Bir ay sabret." O, bunun üzerine; "Aman efendim, sabra tâkatim kalmadı." diyerek iki defâ tekrarladı. Bu tekrar çok yakınlığından ve samîmiyetindendi. Mevlânâ Hâlid de; "Mâdemki öyle, kaldır şu hasırını istediğin kadar al." buyurdu. Mahmûd Efendi de hasırını kaldırdı ve altında bir altın gördü. Altını aldı, başka bir altın gördü ve böylece her aldığı altının yerinde yeni bir altın gördü. Yüz bin kuruş tamamlanıncaya kadar bu işe devâm etti. Mahmûd Efendi bu kerâmeti görünce, Mevlânâ Hâlid'in ellerini öptü. İsmâil bin Ali adlı zât anlatır: "Şam-ı şerîfteyken bir gün, Mevlânâ Hâlid hazretlerinin buldukları yere gittim. Mukaddes iltifâtlarına nâil olunca, cezbe hâli gelip, bir nevî gösteriş yaptım. Gözlerimi açınca Mevlânâ Hâlid, Şeyh Muhammed Nâsih hazretlerine şöyle buyurdu: "İsmâil'e söyle, hâl ile cezbe ortaya çıktığında onu tutmak gerekir. Niye izhâr eder de cezbelerini tutmaz. Zîrâ zorla cezbe göstermek riyâdır. Riyâ ise zinâdan daha büyük günahdır. Hâline tövbe etsin." Mevlânâ hazretleri hâlimden kalbimi keşfetmişti.

Bağdat Vâlisi Dâvûd Paşanın vezirliği esnâsında Osmanlı şehirlerinden birkaçını İranlılar işgâl ettiler. O kasabalarda bulunan halkın kitaplarını yağmaladılar. Oradaki âlimlerden birisi, Hâlid-i Bağdâdî hazretlerine geldi. Huzurlarına girip, başından geçen hâdiseyi arz ederek; "Efendim bir kitap alamayacak hâle geldim. Ne yapayım? Hangi işte bulunayım? Sizin merhametinize güvenerek geldim." dedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri, yanlarındaki on yedi bin kitabı o âlime hediye ettiler. Böylece yanlarında bir kitap bile kalmadı. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri Bağdât'taki vazîfesini tamamladıktan sonra son olarak 1822 senesinde Şam'a gitmek üzere hazırlandı. Âile fertlerinden bazılarını Bağdât'ta bıraktı. Bağdâtlılar gitmesini istemediler. Ancak Mevlânâ Hâlid hazretleri kendilerine gelen mânevî işâretin Şam'a gitmeleri doğrultusunda olduğunu belirterek yola çıktı. Talebeleri ve sevenlerinden büyük bir cemâatle Şam'a geliyorlardı. Şam arâzisine geldikleri zaman, Safvek bin Fâris diye meşhûr Şemmer kabîlesinden bir yol kesici, adamları ile kâfileyi soymak istedi. Safvek bin Fâris, bu hâdiseyi şöyle anlatır: "Pekçok yardımcıyla Mevlânâ Hâlid'in kâfilesine hücum edeceğim zaman, kâfileden beyaz elbiseli, ata binmiş, heybetli biri göründü. Sonra gözlerimizin önünde büyük bir dağ kadar oldu. Yolcular ile aramızda büyük bir engel teşkil etti. Artık kâfiledekileri seçemez olduk. Boyunun uzunluğu semâya kadar varan bir büyük dağ gibi olan bu zâtı görünce, korkudan bir titreme gelerek, mızraklarımız elimizden düştü. Sonra herkes hayvanlarından düştü. Artık kâfilede Allah'ın sevgili bir kulu olduğunu anladık ve hep bir ağızdan; "Aman aman, affedin affedin!" diye bağırdık. Bunun üzerine kâfile görünmeye başladı. İçlerinde Mevlânâ Hâlid'i görünce, hepimiz kusurlarımızın affını rica ve niyâz ettik. Ellerine sarılarak tövbe ve istiğfâr eyledik." Sağ sâlim Şam'a gelen Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri, Ümeyye Câmiiindeki Gazze büyüklerinin Halvethânesine girdi. Şam'a bu gelişi sırasında Seyyid İsmâil Efendinin kızı Âişe Takıyye Hanımla evlendi. Sonra Bağdât'ta kalan hanımı ve âile fertlerinin de getirilmesini emretti. Âlim ve fazîlet sâhibi bir zât olan Şeyh Muhammed Hafız Urfalı anlatır: Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri, Bağdât'ta kalan hanımı ve oğlu Şihâbüddîn'in Şam'a gelmesi için mektup

yazınca onlar yola çıkıp Urfa'ya geldiler. Bu esnâda Mevlânâ Hâlid hazretleri bana hitâben;
"Hafız! Çoluk çocuğumuz Urfa'ya geldiler. Sizin evinize indiler. Lakin Şihâbüddîn vefât eyledi." buyurdu. Bu sözün söylendiği târihi yazdım. Sonra Urfa'ya gittiğimde sordum. Tam buyurdukları zamanda Şihâbüddîn'in vefâtı vâki olmuştu. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri Şam'ın meşhûr semtlerindenKunvat'ta büyükçe ve geniş bir konak satın aldı. Âilesi ile birlikte oraya yerleşti. Oranın bir kısmını vakıf olarak bağışladı. Konağın yanına bir mescid yaptırdı. Bu mescidde beş vakit namaz cemâatle kılınmaya başladı. İleri gelenlerden ve halktan pekçoğu Mevlânâ Hâlid hazretlerinin cemâat ve sohbetlerine koştu. Vezirler ve devlet adamları onun huzûrunda el pençe divan durdular. Kâfile kâfile gelenler Nakşibendiyye yoluna girip talebesi oldular. Kendisine devletin ileri gelenlerinden mektuplar yazıldı, vâliler ziyâretine koştular. Âlimler ve şâirler üstünlüğünü anlatan eserler ve şiirler yazdılar. Kısaca İslâm dünyâsının her tarafında onun üstünlüğünü ve fazîletini bilmeyen ve kabûl etmeyen kalmadı. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri Şam'da kaldığı müddet içinde pekçok yıkık mescidi tâmir ettirdi. İdas Câmii de bunlar arasındadır. Yerleştiği konağın yakın bir yerine bir köy kurdu. Orada halîfeleri ve talebelerinden bir cemâatin kalmasını emretti. O köy halkının dînî terbiyesini ise, halîfelerinden Şeyh İsmâil Enârenî ile Şeyh AhmedHatib'e bıraktı.ŞuvaykaCâmii olarak bilinen Murâdiye Câmiiinde Muhammed Hânî'yi, Sâlihiyye'deki Câmi-i Sâhibe'deAbdülkâdir Dimlanî'yi insanlara İslâmiyeti anlatmakla ve Hatm-i hâcegân yaptırmakla vazîfelendirdi. Kendisi de medresesinde sabahları Şâfiî fıkhı okuttu. Şam'dayken Kudüs'e giderek Mescid-i Aksâ'yı ve büyüklerin kabirlerini ziyaret etti. Kudüs halkından saygı iltifat gördü. Kudüs'ten Urfa'ya gelerek mübârek makamları ziyâret etti ve insanlara vâz nasihat ederek kurtuluşlarına vesîle oldu. Tekrar Şam'a döndü. 1826 senesi hacca gidişinde berâberinde halîfelerinden ve talebelerinden pekçok kimse de bulundu. Yol boyunca gittiği beldelerin insanlarına da İslâmiyeti anlatanMevlânâ Hâlid hazretleri hac vazîfesini yerine getirdi. Medîne-i münevvereye giderek sevgili Peygamberimizin kabr-i şerifini ziyâret etti. Mekke-i mükerrermede ve Medîne-i münevverede pekçok âlim ve evliyâ

zâtlarla karşılaşp sohbet etti. Aynı sene içinde Şam'a döndü ve vazîfesine devâm etti.

Mevlânâ Hâlid hazretleri hayâtının son senesinde Ramazân-ı şerîf ayının son gününde halîfeleri ve sevenlerine Kudüs'e gitmek istediğini bildirdi. Talebeleri bu habere çok sevindiler. Fakat Şevvâl ayı içerisinde tâûn salgını, vebâ hastalığı ortaya çıktı. Talebeleri;

"Kudüs'e gitmenin tam zamânıdır." dediler. Onlara buyurdu ki: "Şimdi üzerinde durduğumuz mesele, tâuna karşı sabırlı olmaktır. Bunun sevâbı, istediğiniz şeyden daha çoktur." Tâunla şehîd olup gitmenin fazîletinden ve iyiliğinden bahsetti. Tâûndan ölenlerin şehîd olacağı hakkında hadîs-i şerîfleri okuyarak bu yüksek dereceye kavuşmak istediğini bildirdi.

O sırada birisi gelip; "Efendim duâ edin de bana tâûn bulaşmasın." diye yalvarınca, ona duâ ettiler. O kişi kurtuldu. Kendileri için ise; "Rabbime kavuşmayı istememekten hayâ ederim." buyurdu.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretlerinin Muhammed Behâüddîn isimli beş yaşındaki oğlu bu sene tâûn hastalığına tutulup vefât etti. Onun vefâtını haber alınca, buyurdu ki: "Ey Rabbim! Bu musîbete sabır ve genişlik verip, beni sevinçle rızıklandırdın. Önümde rûhunu aldın. İnşâallah yüksek katınızda büyük bir nasîbi olur. Oğlum Behâüddîn miknatısımızdır. Bizi kendisine çeker. Biz ona uyarız. Vekîlimizdir." buyurdu. Nûrlu yüzlerinde sevinç doğmuştu.

Merhum oğluna sabır ve tahammül etmenin fazîletlerini içine alan sohbet ve vâza başladı.

Âhirete göç eden bu temiz yavrunun Kâsiyûn Dağındaki bir tepeye defnolunmasını emretti.

Bu yere bundan evvel kimse defnolunmamıştı. Şeyh İsmâil ve Şeyh Muhammed Nâsih hazretlerine techiz ve tekfinini emir buyurdu. Cenâze yıkandıktan sonra, müslümanların omuzlarında, adı geçen yere götürüldü. Bizzat Mevlânâ Hâlid hazretleri imâm olup, cenâze namazını kıldırdıktan sonra defneylediler.

Behâüddîn'in vefâtından sonra, diğer oğlu Abdürrahmân da aynı sene içinde taûndan vefât etti. Abdürrahmân gâyet zekî, merhamet sâhibi, akıllı bir çocuktur. O da defin hazırlıkları bitince Kâsiyûn isimli tepeye, kardeşi Behâüddîn'in mezârının kuzey tarafına defnedildi. Çok kalabalık bir cemâat cenâzesinde bulundu.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri, son zamanlarına doğru, yanlarında bulunan emânet

kitapları sâhiplerine vermek için ayırmaya başladılar. Bir ara talebelerinden birini gönderip, Şeyh İsmâil Enârenî'yi çağırttı. Ona; "Buradan hiç bir yere çıkmam. Ancak oğlum Behâüddîn'in yanına gitmeyi isterim." buyurdu. Şeyh İsmâil; "Efendim güneşin harâretinden oraya gitmek ve orada oturmak mümkün olmaz." deyince Mevlânâ Hâlid hazretleri; "Güneşin harâreti bize zarar vermez." buyurdu. Sonra kütüphânesinin önünde oturdu ve; "Ey İsmâil! Beni dinle, aslâ muhâlefet etme. Vefâtımdan sonra, çoluk-çocuğum, fıkıh kitaplarım, diğer hukûkî işlerim için yerime vasî olarak, İsmâil Enârenî'yi tâyin ettim. Ondan sonra Muhammed Nâsîh, sonra Abdülfettâh, ondan sonra da seni seçtim. Malımın üçte birini namaz borcumun iskâtı için ayırın. Bir su sarnıcı inşâ edin. Ben zannederim ki, ümmetin iyi zâtlarından bâzı ihlâs sâhipleri, bu makâmda, sevdiklerimiz için dergâh binâ ederler. Malımın üçte birinden geri kalanı da, kapımızdaki fakir ve yoksullara verilsin. Ölümümden daha büyük bir musîbet size gelmez. Ona karşı sabır ve tahammül gösteriniz. İnsanlarla münâkaşa etmeyiniz." buyurdu. Şeyh İsmâil de; "Efendim, bugün kalblerimizi hüznün ve kederle doldurdunuz. İnşâallah bu emir gelmez de ömrünüz uzun olur." dedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri; "Ey İsmâil! Biz Şam'a ancak ölmek için geldik. Buraya geliş gâyemiz bundan başka bir şey değildir. Cenâb-ı Hak, Beyt-i mukaddesi ve Nebiyy-i zîşânı ziyâreti ve Hâcc-ı ekberi, bize geçmiş senelerde nasîb etti. İnşâallah saâdet-i ebediyyeye nâil oluruz. Başka bir şey istemiyoruz. Bâzı inkârcıların size yapacağı ezâ ve cefâdan korkuyoruz. Bilhassa falan kimsenin ezâ ve cefâsından korkuyoruz. Hak teâlâyâ yalvararak duâ ediyoruz ki, size eziyet verecek olan o kimse fazla yaşamasın. Çünkü sevdiklerimize iftirâ ederek zahmet verir." buyurdu. Buyurdıkları gibi, kendilerinden kısa bir müddet sonra o kimse öldü. Bir gün Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri, Şeyh İsmâil Gazzî'ye buyurdular ki: "Bütün kitaplarımı vakfettim." O esnâda içeriye Şeyh Muhammed Nâsîh Efendi girdi ve; "Efendim Seyyid Hüseyin Efendi ve berâberinde bâzı âlim zâtlar, size tâziyeye geldiler." dedi. Daha sonra onları karşılayıp, oturmalarına müsâade ettiler. Oğlu Abdurrahmân için tâziyelerini kabûl etti. Ziyâretçiler gidince, Şeyh İsmâil Efendi de izin alıp ayrılmak istedi.

Mevlânâ
hazretleri: "Bugün burada kalınız." buyurdu. Sonra da; "İnsanların; "Mevlânâ
Hâlid kerâmet
izhar ediyor." demelerinden korkmasaydım, bütün arkadaş ve dostlarımla
vedâlaşmıştım. Bu
Cumâ gecesi gideceğimizi zannediyorum." buyurdu. Daha sonra kendisine
yemek
getirildiğinde; "Bu ve bundan başka yemeklerden yiyemeyeceğim, ölümü
isteyen hem de
yemek yiyen hiç bir kimse gördünüz mü?" buyurdu. Uzun bir müddet dünyâ
yemeklerinden
yemedi. Sonra; "Dünyâ yemeklerine doymuş olduğum hâlde, Rabbime
kavuşmayı arzu
etmem." diyerek, evlâdı ile şakalaşan bir baba gibi, ayaklarını evin içinde yere
vurdu.
Bundan önce böyle bir hâl kendilerinden görülmemişti. Sonra kitapların
bulunduğu yere gitti.
Emânet aldığı kitapları sâhiplerine göndermeye başladı. Çoluk-çocuğuna
teker teker nasîhat
ve vasiyet ederek vedâlaştıktan sonra; "Biz bu Cumâ gidiyoruz."
buyurdu. Sonra mescide
vardı. İkinci namazını kıldıktan sonra, medresenin olduğu tarafa yöneldi.
Kapısına
geldiklerinde, sevdiklerinden İsmâil Gazzî'yi yanına çağırıp iltifât
etti. Kütüphanesinin
önünde oturdu. Önceki vasiyetini ve nasîhatı tekrar etti. Çoluk-çocuğuma hoş
nazarla
bakınız. Seçtiğim vasîm Şeyh İsmâil Enârenî'dir. Benden sonra irşâd
vazifesinde bulunacak
seçtiğim talebemdir. Bu husûsu hiç kimse hatırlanmasın." buyurup,
İsmâil Gazzî'ye:
"Bana kalemi ver, vakıf şartlarını yazayım." buyurdu ve mübârek ellerine
kalem alıp; "Bu
kitapları Allah için vakfettim. Vakfımın şartları şunlardır." diyerek şartlarını
yazdı. Sonunda
da; "Bu yazılan şartlarla vakfettiğim kitaplarımın küçük bir tânesini de olsa
değiştiren,
noksanlaştıran kimseler üzerine; Allah'ın, meleklerinin ve bütün insanların
lâneti yağsın."
buyurdular. O esnâda talebelerinden olan Hanefî mezhebi fıkıh âlimlerinin
büyüklerinden
Seyyid Muhammed Emîn ibni Âbidîn içeri girdi ve bâzı sorular sordu. Mevlânâ
Hâlid
hazretleri, her soruya cevap verdikten sonra da, hangi kitaplarda olduğunu
söyledi ve bu
arada; "Şu kitabı getirin." buyurdu. O kitaptaki delîllerini de gösterdi. O zaman
İbn-i Âbidîn
hazretleri; "Efendim! Dün gece rüyâmda hazret-i Osman'ın vefât etmiş
olduğunu gördüm.
Çok büyük bir kalabalık oldu. Cenâze namazını ben kıldırдыm." diyerek
rüyâsını anlattı.

Mevlânâ Hâlid hazretleri de; "Ey İbn-i Abidîn! Yakında ben vefât ederim. Sen de kalabalık bir cemâat ile cenâze namazımızı kıldırırsın, çünkü ben, hazret-i Osman'ın evlâdındanım."

buyurdu. İbn-i Âbidîn bunu duyunca çok üzüldü ve rüyâsını anlattığına çok pişmân oldu.

Daha sonra Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, sevdiklerine şöyle vasiyette bulundu:

"Muhammed aleyhisselâmın sünnetine uyunuz. Üzerinde bulunduğumuz doğru yol üzere

olunuz. Karşılaşacağınız güçlülere sabr ve tahammül gösteriniz. Bizim vefâtımızdan daha

büyük musîbet size ulaşmaz. Şekil ve şemâilimi sayarak, bağırıp çağırarak ağlamak sûreti ile,

rûhuma zahmet vermeyiniz. Etrafa mektuplar yazarak, vefâtıma hiçbir kimsenin

üzülmemesini ve ağlamamasını tenbih ediniz. Beni seven ve bana muhabbet eden, Allah

rızâsı için kurban kesip sevâbını benim rûhuma göndersin. Rûhuma Kur'ân-ı kerîm ve

Fâtihalar, kıymetli duâlar göndersin. Dünyâ sevgisi ile gönülleri dolanlar gibi sakın siz de;

"Sadakaya muhtaç değilim. Ancak Fâtîha ve İhlâs-ı şerîflere muhtâcım." demeyiniz. Benim

için iyiliklerde bulununuz. Sadaka veriniz. Sizi bize yaklaştıracak işler işleyiniz. Ömrümüz

elliye ulaşmıştır. Otuz beş senelik farzları iskat edersiniz. Ömrümüzde kuşluk ve teheccüd

namazlarını diğer beş vakit farz namazlar gibi hiç terk etmedik. Ey İsmâil, talebe ve

arkadaşlarımın kıymetini biliyorsun. Onlara sıkıntı verecek şeylerden sakın. Zannedirim ki,

yakın zamanda talebelerim için bir dergâh inşâ edilir."

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri bu nasihatleri yaptığında, sıhhatleri ve âfiyetleri

yerindeydi. Sonra evlerine girdiler. Uzun zaman evden çıkmadıkları görülünce, talebeler,

evinin hizmetçisinden haber sorup, içeri girmek ve mübârek cemâlini görmek arzularını

bildirdiler. İçeri girmemeleri hakkında haber gelince, talebeleri bir hüçün ve elem kapladı.

Bir daha yanlarına girmemek şartı ile tekrar izin istediler. O zaman içeri girilmesine müsâade

ettiler. İsmâil Efendi berâberlerinde olduğu hâlde, yirmi kişi huzurlarına girip, ziyârette

bulundular. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, sağ yanlarına yatmış bir vaziyette murâkabe

hâlindeydi. Hâl ve hatırları sorulunca, teşekkür ve iltifât olarak gözlerini açıp, fazla

kalmamalarını ve fazla konuşmamalarını işâret ettiler. Talebelerinden İsmâil Efendi;

"Efendim zât-ı âlileriniz su isterler mi?" dedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri hâl ile; "Dünyâ ve içindekilerden vazgeçtim. Şu anda Hak ile meşgûlüm." demek istediler. Bu hâllere şâhid olanların hepsi, mübârek ellerini öpüp, titreyerek ve büyük bir şaşkınlık içinde dışarı çıktılar. Dışarıda başka talebeler ve sevenleri, Mevlânâ Hâlid hazretlerinin hâlinin nasıl olduğunu haber almak için bekliyorlardı. Onlara gördüklerini anlattılar. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri, o gece yatsıdan sonra çoluk-çocuğunu yanlarına çağırdılar. Onlara hitâben; "Hepinize hakkımı helâl ettim. Birbirinizden ayrılmayınız. Vefâtınıza kadar bu evde kalınız." buyurdular. Abdest alıp bir mikdâr namaz kıldıktan sonra; "Şu anda tâuna tutuldum." buyurdular. Mübârek yüzleri sarardı. Sabahleyin de çoluk-çocuğuna dönerek tekrar; "Bundan sonra beni meşgûl edip benden bir şey istemeyiniz. Bir şey isterseniz vekîlimden isteyiniz. Beni Hak'la meşgûl olmaktan alıkoymayınız. Hiçbir kimse ile sohbet etmek istemiyorum. Rabbim ile meşgûlüm. Yanımda hiç kimse bulunmasın."Göz uçları ile kibleye yönelip sağ yanı üzere yatarak, murâkabe ve Allahü teâlânın kudretini tefekkürle meşgûl olmaya başladı. Hastalığının şiddetinden; "Ah! vah!" gibi sesler aslâ duyulmayıp, her azâsından, hattâ mübârek saçlarından Hakk'ın zikrinin belirtileri görülüyordu. 1826 (H. 1242) senesi Şevvâl ayının yirmi altıncı günü müezzin ezân okumağa başladığında, Mevlânâ Hâlid hazretleri Fecr sûresinin son âyetlerini okudu. Meâlen; "(Sonra Allah mümin kimselere şöyle buyurur): **"Ey (îmânda sebât gösteren Allah'ı anmakta huzûra kavuşan) mutmainne olan nefs, dön rabbine (Cennet'le sana hazırladığı nîmetlere) sen O'ndan (sana verdiklerinden ötürü) râzı, O da senden (îmânın sebebiyle) râzı olarak. Haydi gir (sâlih) kullarımın içine. Gir Cennet'ime."** Bu âyet-i kerîmeleri okuyup bitirdikten sonra, mübârek rûhları Cennet-i âlâya uçtu ve Allahü teâlâyâ kavuştu. Kapısında bulunan âbidler, talebeleri, sevdikleri, vefâtlarını işitince, müteessir olarak kendilerinden geçtiler. Talebelerinden İsmâil Efendi, oradakilere; **"Evliyânın vefâtı, bir evden öteki eve gidişi gibidir."** hadîs-i şerifini naklederek, nasîhatte bulundu. Talebelerinin önde gelenlerinden İsmâil Efendi, Muhammed Nâsîh, Ahmed Efendi, Ahmed Mekkî Efendi,

Muhammed Sâlih Efendi ve Şeyh Abdülkâdir Efendi berâberce Mevlânâ Hâlid hazretlerinin vefât ettiği odasına girdiler. Onu sâf ve temiz, ebedî istirahatata çekilmiş bir şekilde görünce, mübârek ayaklarından öpüp göz yaşı döktüler. Daha sonra Şeyh İsmâil Efendi; "Kendimi, öldükten sonra dirileceğimiz yer olan haşr meydanında sanmıştım. Mevlânâ Hâlid Efendimizin yüzleri, gözleri kamaştırarak derecede nûrluydu. Her hâli ile nûr saçışları, velîliğine işâret ediyordu." dedi. Şeyh İsmâil sözlerine devamla; "Elini öptüğüm zaman, mübârek terlerinin misk gibi koktuğuna şâhid oldum. Böyle hoş koku şimdiye kadar koklamış değildim. O güzel kokuyu yüzüme ve gözüme sürmeye başlamıştım. Cân ve gönlüm, şeker lezzeti bularak hayat buldu." diyerek o günkü hâllerini anlattı. Cenâze namazını, talebesi olmakla şereflenen ve; "Beş vakit namazda Ettehiyyâtü okurken Resûlullah efendimizi baş gözüyle görmezsem, o namazımı iâde ederim." diyen, Hanefî mezhebinde büyük fıkıh âlimi Seyyid Muhammed Emîn İbn-i Âbidîn kıldırdı. Mevlânâ Hâlid hazretleri; uzuna yakın boylu, iri yapılı, buğday tenli, burnunun ortası yüksekçe, gözleri iri ve siyah, sakalı sünnete uygun olup, siyahı beyazından fazlaydı. Güleryüzlü, kolları uzunca, geniş göğüslü, vakarlı ve çok heybetliydi. Birçok peygamberin, âlim ve evliyânın kabrinin bulunduğu Kâsiyûn Dağı eteğindeki kabristana defnedilen Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretlerinin kabri üzerine daha sonra türbe yaptırıldı. Bu türbesi sevenleri tarafından ziyâret edilmektedir. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretlerinin dört oğlu vardı. Bunlardan Şihâbüddîn Efendi babasının sağlığında iken Bağdât dönüşü sırasında Urfa'da vefât etti. Muhammed Behâüddîn ve Abdurrahmân Efendi isimdeki iki oğlu da babalarının vefât ettiği sene tâun hastalığından Şam'da vefât ettiler. Dördüncü oğlu Necmeddîn Efendi babasının vefâtından sonra dünyâya geldi. Uzun müddet yaşadı. Onun da iki oğlu olup, Mevlânâ Hâlid hazretlerinin nesli bunlardan devâm etti. Ömrünü İslâmiyeti öğrenmek ve öğretmekle geçiren Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri pekçok talebe yetiştirip, İslâm memleketlerine gönderdi. Onun sohbetlerinde ve ilim meclislerinde yetişen âlim ve velîlerden bâzıları şunlardır: Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretlerinin medrese arkadaşı Seyyid Abdullah-ı Şemdînî, Şeyh Muhammed Hâfız Urfalı,

Şeyh Ahmed Eğribozî, FeyzullahErzurûmî, Kuzey Afrika'dan gelip feyzlerine kavuşan Şeyh

MuhammedMağribî, Şeyh Seyyid EsadSadrüddîn, Müftî Hayderî Bağdâdî, Şeyh

Abdurrahmân Rûzbehânî, AbdullahCeseli, Şeyh MuhammedKudsî Bozkırî, Osman-ı Kürdî

Tavilî, Ubeydullah Hayderî, İbrâhim Fasih Hayderî, Muhammed-iCedîd, Seyyid Abdülgafûr

Efendi, Mûsâ Cûbûrî, İsmâil Enârenî, Abdullah-ı Herâtî, Abdülfettâh-ı Akrî, Abdullah

Erzincânî Mekkî, İsmâil Şirvânî, İsmâil Berzencî, MollaEbû Bekr-i Bağdâdî, Abdülgafûr

Kürdî, Muhammed Meczûb İmâdî, Şeyh Hasan HâfızKozânî, Şeyh Hâlid-i Cezîrî, Seyyid

Tâhâ-yıHakkârî, Ahmed Hatîb Erbilî, İsmâil-i Basrî, Şeyh Yûsuf-i İslâmbolî, Muhammed

Hânî Şeyh Fırakî, Tâhir-i Akrî, Şeyh Tekrîtî, Mûsâ Bendenîhî, Âşık-ı Mısırî, Hasan-ı Kudsî,

Hüseyin Vâiz Malâtî, Ahmed Hicâr Halebî, Sâlih Kazzâz-ı Dimeşkî, Ahmed Bikâî, Ahmed

bin Süleymân Trablûsî Ervâdî, Şeyh Ahmed Tevzeklî, ilim ve fazîlet sâhibi Mücâhid Şeyh

Şâmil-i Dağîstânî, Abdurrahîm Bustânî Hamevî, Ahmed Kürdî Zemlikânî, Ahmed Kürdî,

Şeyh Ali Palurî, Şeyh İsrâil Ezrâî.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretlerinin icâzet ve hilâfet verdiği bu zâtlar Mekke, Medîne,

Kudüs, Şam, Haleb, Irak, Bağdât, Basra, Kerkük, Erbil, İmâdiye,Cezîre, Şemzîn (Şemdinli),

Mardin, Ayıntab, Urfa, Diyarbakır, Anadolu'nun birçok şehirleri, İstanbul, Hindistan,

Afganistan, Dağıstan (Kafkasya), Mâverâünnehr, Mısır, Umman, Mağrib, Girit ve diğer

İslâm memleketlerine gidip İslâmiyetin emir ve yasaklarını anlattılar. İnsanlar bu zâtların

vesîle olmasıyla dünyâ ve âhiret saâdetine kavuştular.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri, çeşitli ilimlerde eserler yazdı. Bilhassa **İrâde-iCüz'iyeye**

Risâlesi'nin bir benzeri o zamâna kadar yazılmamıştı. **Râbita Risâlesi**'nin bir çok şerh,

tetimme ve tâlikleri vardır. Hele Fârisî dil ile yazdığı, ince rûhunun terennümlerini bildiren

Dîvân'ı, bir şâheserdir. Okuyanlar, zekâsının kuvvetini, görüşünün keskinliğini, aklının

üstünlüğünü, kalbinin temizliğini, sanatkârâne üslûbunu, evliyâlıktaki derecesini ve

muhabetinin çokluğunu görür. Eserlerinden biri de **İtikâdnâme** olup bu kitap, İslâmın beş

şartını ve îmânın altı şartını bildirmektedir. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri bu eserini

Farsça olarak yazıp, **İtikâdnâme** adını verdi. Mevlânâ Hâlid hazretlerinin

kardeşi, büyük velî
Mevlânâ Mahmûd Sâhib'in talebelerinden Kemahlı Hâcî Feyzullah Efendi de,
bu kitabı

Türkçe'ye tercüme ederek, **Ferâid-ül-Fevâid** ismini verdi. Her müslümanın
okuması ve
çoluk-çocuğuna okutması gerekli olan bu eser, İhlâs Holding A.Ş. yayınları
arasında,

Herkese Lazım Olan İmân ismiyle neşredilmiştir. Ayrıca bunun Almanca,
Fransızca,
İngilizce ve Arapça tercümeleleri de yapılarak bastırılmış, İhlâs Vakfı tarafından
bütün

dünyâya dağıtılmıştır.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretlerinin bir de **Câliyet-ül-Ekdâr** adında,
salevât-ı şerîfe kitabı

vardır. Okunması, keder ve üzüntüleri giderir. Bundan başka; **Cem'ul-Fevâid**
min

Câmi'il-Usûl ve Mecmeu'z-Zevâid, Hayâlî Hâşiyesi, Şerh-ur-Remlî
Hâşiyesi, Risâletün

fil-İbâde, Arabî ve Fârisî **Mektûbât, Risâletün fi Isbât-ır-Râbita, Risâletün fî**
Âdâb-il-Mürîd Maaşşeyhihî, Risâletün fit-Tarîk, Makâmât-ı Harîrî Hâşiyesi
(tam değıl),

Zemaşşerî'nin **Etbâk-üz-Zeheb**'i üzerine Fârisî bir şerh, **Siyâlkûtî Hâşiyesi,**
Şerh-i Akâid-i

Adudiyye, El-Ikd-ül-Cevherî fil-Farkı Beyne Kesbey il-Mâtürîdî vel-Eş'arî
vb.dir.

İNCE MESELELER

Süleymâniye'nin meşhûr âlimlerinden bâzısı, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî
hazretlerini, aklî ve naklî

ilimlerin en zor ve ince meseleleri ile mağlub etmek istediler ise de, kendileri
yenildiler. Yanlarında

câhil gibi kaldılar. Çâresiz kalıp, Irak'ın her bakımdan en büyük âlimi olan ve
hüccet-ül-İslâm denen

Şeyh Yahyâ Mazûrî İmâdî'ye mektup yazıp; "Süleymâniye âlimleri tarafından,
din ve dünyâ

ilimlerinin allâmesi, müslümanların hücceti, efendimiz, üstâdımız Yahyâ
Mazûrî İmâdî

hazretlerinedir. Hak teâlâ müslümanları uzun hayâtınızla bereketlendirsın.

Şehrimizde, Hâlid isminde

bir zât zuhûr eyledi. Hindistan'a gidip geldikten sonra, vilâyet-i kübrâ ve
insanları irşâd dâvâsında

bulunuyor. Bu zât, din ilimlerini mükemmel bir sûrette tahsîl ettikten sonra,
terk eyledi. Yanlış yollara

saptı. Bizler onu ilimde yenededik. Büyüğümüz sizsiniz! Bu tarafa gelip,
yanlışlığını ve zararlarını

def edip, onu yenmeniz, üzerinize vâcibdir. Gelmeyecek olursanız, bu fikirleri
bütün insanlara ve

diğer şehirlere yayılacaktır." dediler.

Bu mektup, Şeyh Yahyâ'nın eline geçince, bâzı talebesi ile birlikte,

Süleymâniye yolunu tuttu. Şehre

yaklaşınca, bütün âlimler, karşılamağa çıkıp, eline yüz sürüp, herbiri kendi
evine dâvet ettiyse de,

kabûl etmedi ve; "Bu saatte o zâtla görüşmem lâzımdır." deyip, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin hâne-kâhına gitti. O devlethâneye girince, Mevlânâ Hâlid hazretleri kalkıp kapıda karşıladı ve müsâfeha ettikten sonra, yanlarına oturttu. Şeyh Yahyâ'nın kalbinde, bir takım ince ve zor meseleler vardı. Bunları sorup imtihan edecekti. Daha ağzını açmadan, hazret-i Mevlânâ, Şeyh'e hitâben; "Din ilimlerinde çok müşkil meseleler vardır. İşte biri şudur ve cevâbı budur; diğeri şudur, cevâbı budur." buyurup, Şeyh'in kalbindeki bütün suâlleri ve cevaplarını söyledi. Şeyh Yahyâ bu mübârek zâtın evliyânın büyüklerinden olduğunu anladı. Tövbe edip talebelerinden oldu. İftirâcılar bunu duyunca perişân oldular. Mevlânâ hazretleri, Şeyh Yahyâ'yı çok severdi.

DERGÂHI TEMİZLERDİ

Bir sene yolculuktan, sonra Mevlânâ Hâlid, Delhi'ye geldiğinde, ikindiye tam vakit. Delhi'nin toprağına, ilk ayak bastığında, Dağıttı sevincinden, her ne varsa yanında. Sonra varıp elini, öperek o büyüğün, Talebesi olmakla, şereflendi aynı gün. O da, ilk iş olarak, ezmek için nefsinin, Verdi ona dergâhın, günlük temizliğini. Her zâhirî ilimde, çok büyük âlim iken, Başladı vazîfeye, hiç îtirâz etmeden. Kova ve süpürgeyi, her gün alıp eline, Aylarca devam etti, dergâh temizliğine. Kova suyu kuyudan, su ile doldurarak, Taşırdı omuzunda, bir sopaya takarak. Dergâhtan o kuyuya, o kuyudan dergâha, Gidip gidip gelirdi, bir günde, pekçok defa. Hem dergâhın temizlik, işiyle uğraşırdı, Ve hem de abdest için, depoya su taşırdı. Üstâdının verdiği, bu temizlik işinden, Eğer az bir gevşeklik, gelse idi içinden, En şiddetli cezâyı, verip hemen nefsinin. Yine devam ederdi, aynı vazîfesine. Bir gün nasıl olduysa, yaparken bu işini, Az hissetti nefsinin, işe gayretini. Derhâl kendi kendine, söylendi ki: "Ey nefsim, Sana bu, çok şerefli, vazîfeyi veren kim? Yapmak istemez isen, bu işi eğer ki sen, Atarım elimdeki, süpürgeyi ve hemen, Yerleri, sakalımla, süpürtürüm vallahi, Vazîfene severek, devam et, durma haydi." Nefsinin bu şekilde, paylayınca o biraz, Ondan sonra nefsinden, gelmedi bir îtirâz. Üstâdının verdiği, bu işi yapmak için, Çalıştı canla başla, gevşeklik etmeksizin.

Su taşıya taşıya, aylarca omuzunda,
İki omuzu dahî, yara oldu sonunda.
Bir gün yine dergâha, omuzda su taşırken,
Mübârek üstâdıyla, karşılaştı âniden.
Abdullah-ı Dehlevî, şâhid oldu ki o an,
Hâlid-i Bağdâdî'nin, mübârek omuzundan,
Çıkıyor Arş'a doğru, muazzam büyük nûrlar,
Melekler hayranlıkla, onu seyrediyorlar.
Ne zaman ki üstâdı, vâkîf oldu bu hâle,
Anladı artık onun, geldiğini kemâle.
O'nu o vazîfeden, alarak en sonunda,
Emretti ki dâima, bulunsun huzûrumda.
Bâdemâ üstâdına, yaparak çok hizmetler.
Çekti çok mücâhede, ve çetin riyâzetler.
Beş ay da bulunarak, üstâdının yanında,
Olgunlaştı iyice, nazarları altında.
Bereketli sohbet ve, teveccühleri ile,
Bu vilâyet yolunda, kavuştu tam kemâle.
Abdullah Dehlevî'nin, kalbinde sır ve esrar,
Ne varsa üstünlükten, hepsine oldu mazhar.
Yâni onda bulunan, o şerefli emânet,
Hâlid-i Bağdâdî'ye, geçmiş oldu nihâyet.

EMÂNETİMİZİ VERİN

Hacı Halîl Efendi, Sultan Mahmûd Hanın saray hizmetçisiydi. Halil Efendi hacca gitmeye niyet etti. İstanbul'dan Üsküdar'a geçtiğinde, Üsküdar mezârlıklarının içinden bir zât, elinde bir mektup olduğu hâlde hızlı adımlarla ona doğru koşarak geldi ve: "Aman HacıHalîl Efendi şu mektubumu al! Lütfen Şam'a vardığınızda, velîlerin önderi, âriflerin büyüğü Mevlânâ Hâlid-iBağdâdî hazretlerine ver. Buyurdıklarını ve mektubu verdiğiniz târihi de unutmayınız. Döndüğünüzde cevâbı alırız." dedi ve yine kabristanlığa doğru yürüyüp uzaklaştı. Halîl Efendi Şam'a gidip, vâlinin konağına misâfir oldu. O akşam Mevlânâ Hâlid hazretleri, hizmetçisine feneri hazırlamasını emredip, vâlinin konağına gideceklerini bildirdi.Konağı teşriflerinde vâli hürmetle karşılayıp; "Efendim, teşrifinizden çok memnun olduk. Bunun bu gecede olmasının bir hikmeti olsa gerek." dedi. Halîl Efendi de orada idi. Mevlânâ Hâlid hazretleri bir müddet oturup sonra ayağa kalktılar ve; "Gidelim." buyurdular. Vâli ve HacıHalîl Efendi de saygıyla kalktı. Mevlânâ Hâlid hazretleri gitmekten vazgeçip durdu. Az sonra tekrar kalktılar. Bu hâl üç defâ tekrar etti. Mevlânâ Hâlid hazretleri son defâ kalktıklarında, HacıHalîl Efendiye dönerek; "HacıHalîl Efendi! Bizim sizde bir emânetimiz vardır." buyurdu. Halîl Efendi de; "Efendim böyle bir emânet yoktur." dedi.Mevlânâ

Hâlid hazretleri tekrar; "Elbet olacak. Cebinize ve eşyânıza baksanız." buyurdu. Halîl Efendinin hatırına mektup gelmeyince; "Halîl Efendi! Üsküdar kabristanlığından geçerken, şöyle şöyle bir zât size bir mektup vermişti." buyurdu. Hacı Halîl Efendi hatırladı ve derhal mektubu çıkarıp verdi. O zaman Mevlânâ Hâlid hazretleri buyurdu ki: "Hacı Halîl Efendi bizimdir (bizim misâfirimizdir)." Vâli de; "Biz köleniz deEfendimindir." dedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri; "O başka." buyurdular ve birkaç defâ; "Hacı Halîl Efendi bizimdir." buyurunca, Hacı Halîl Efendi: "İnşâallahü teâlâ hacdan sonra efendimizin ayaklarının toprağına yüz sürerim (ziyâret edip misâfir olurum)." dedi. O zaman Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri; "Hacdan sonra gelerseniz bizi bulamazsınız." buyurdu. Hacı Halîl Efendi de; "İnşâallah buluruz." dedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri; "Nasîb!" buyurdu. Daha sonra mektubu açıp okudu ve; "Bize hüsn-i zan etmişler. Zannettikleri gibi olsun." buyurdu. Halîl Efendi hacdan sonra bizi bulamazsınız buyurmasının hikmetini anlayamayıp Hicaz yoluna koyuldu. Mekke-i mükerremeye geldi. Kalabalık bir topluluğun cenâze namazı kıldığını gördü. Onlara; "Ortada cenâze yok. Kimin namazını kılıyorsunuz?" diye sordu. Onlar da: "Şam-ı şerîfte Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri vefât etti. Onun namazını kılıyoruz." cevâbını verdiler. Bu vefât haberini alınca, Halîl Efendi kendine geldi. Mevlânâ Hâlid-iBağdâdî hazretlerinin kerâmetini anladı. Haccı edâdan sonra, Şam'a oradan da İstanbul'a gitti. Üsküdar'a geldiğinde kabristanlığın kenarında mektubu veren zâtı gördü. O zât Halîl Efendiye; "Efendim! Siz mektubu verdiniz, bizim de işimiz oldu." deyip, kabristanlığa doğru uzaklaştı.

EN SEVGİLİ OLANINIZ

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, bir sohbeti sırasında talebelerine ve sevenlerine buyurdu ki:
"Size önemle sünnet-i seniyyeye yapışmanızı; câhiliye âdetlerinden ve pek aşığı olan bid'atlerden sakınmanızı; gösterişe kapılmamanızı; halktan, bedeni beslemeye çok ehemmiyet verenlere, kendilerinden bir şey beklemek sûretiyle makam ve mevkî sâhipleri ile görüşmeyi terk etmenizi tavsiye ederim. Çünkü bu şekilde onlarla görüşmek, onların lekelendiği şeylerle sizin de lekelenmenize sebep olur. Yapmak mecburiyetinde olduğunuz iki bozuk işle karşılaştığınızda en hafif olanını yapmak lâzımdır. Devlet reislerine dil uzatmayınız, onların iyilikleri için duâ ediniz. Çünkü onların iyiliği, sizin iyiliğinize vesîle olur. Şunu iyi biliniz ki, sizin bana en

sevgiliniz; dünyâ ehline
alâkası en az olanınız, başkasına yük olmayanınız, fıkıh ve hadîsle meşgûl
olanınızdır."

- 1) Reşehât Aynü'l-Hayât; s.160
- 2) Hadâikü'l-Verdiyye; s.223
- 3) İrgâmü'l-Merîd; s.78
- 4) Şemsü'ş-Şümûs Tercümesi
- 5) Mecd-i Tâlid Tercümesi
- 6) Tam İlmihâl Seâdet-i Ebediyye; (49. Baskı) s.1081
- 7) Hadîkatü'l-Evliyâ; s.155
- 8) Sefînetü'l-Evliyâ; c.2, s.162
- 9) Eshâb-ı Kirâm; (14. Baskı) s.165
- 10) Herkese Lâzım Olan İmân
- 11) Osmanlı Müellifleri; c.1, s.66
- 12) İslâm Âlimleri Ansiklopedisi; c.18, s.77-125
- 13) Rehber Ansiklopedisi; c.7, s.54
- 14) Esâvirü'l-Ascediyye fil-Meâsiri'l-Hâlidiyye; SüleymâniyeKütüphânesi,
Bağdatlı VehbiKısmı, 1659; Esad Efendi Kısmı, 2516
- 15) Asfa'l-Mevarid min Selsâl-i Ahvâl-i İmâm-ı Hâlid; Süleymâniye
Kütüphânesi,Abûlganî Ağa Kısmı